

KERBELÂ'YA KUTSİYET KAZANDIRMADA DİNÎ ve SİYASÎ OTORİTELERİN ROLÜ*

Halil İbrahim BULUT**

Özet

Hız. Hüseyin'in Kerbelâ'da katledilmesi bütün Müslümanların ortak acısıdır. Erken dönemde vuku bulmasına rağmen bu facia asla unutulmamıştır. Ehl-i Beyt'in iki önemli siması ve aynı zamanda Şia'nın iki imamı olan Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in Kûfe'de şehit edilmeleri, taraftarlarının bu bölgeye kutsallık atfetmelerine zemin hazırlamıştır. Bu inancın teşekkülünde siyasi ve dini otoritelerin önemli bir payı vardır. Buveyhiler ve Safeviler dönemlerinde bu mekânlar ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca Şii ulema da, çeşitli rivayetlerle Kûfe, Necef ve Kerbelâ'nın önemini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda "Ziyarat", "Mezar" ve benzeri isimler altında eserler kaleme almışlardır. Şeyh Müfid'in *Kitabü'l-Mezâr* adlı eseri de bunlardan biri, belki de en önemlisidir. Bu makalede, özellikle Müfid'in söz konusu eserinden hareketle Şî-İmâmî gelenekte Kerbelâ'nın faziletiyle alakalı haberler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin, Kerbelâ, Necef, Kûfe, Kutsiyet, Şia.

The Role of Political and Religious Authorities in the Sanctification of Karbala

Abstract

The killing of Hz. Husayn in Karbala is the common pain of all Muslims. Although this tragedy took place in the early periods, it has never been forgotten. Two important figures of the Ahl al-Bayt who are also the two imams of Shia Muslims, Ali and Husayn, were killed at Kufa, as a result their followers attributed sanctity to this area. In the formation of this belief, the political and religious authorities have a significant share. These places are recognised as important shrines in the period of the Buwayhs and the Safawid. Moreover, the Shiite scholars have declared the importance of Kufa, Najaf and Karbala with various narratives. In this context, they have written books under the name "Ziyarat" and "Mazar" etc. One of the books is *Kitab al-Mazar* written by Shaykh Mufid, which is probably the most important amongst the books on this topic.. In this article, the virtue of Karbala in terms of the book of Sheikh Mufid will be examined.

Key Words: Husayn, Karbala, Najaf, Kufa, Sanctify, Shi'a.

* Bu makale, Uluslararası Kerbela Sempozyumu'nda tarafımızdan sunulan "Siyasi ve Dini Otoritelerin Necef ve Kerbela'ya Kutsiyet Kazandırmadaki Rollerini: *Kitabü'l-Mezâr* Örneği" başlıklı bildirisinin geliştirilmiş ve makale formatına dönüştürülmüş halidir.

** Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, (hbulut@sakarya.edu.tr)

Giriş

Kerbelâ Faciası, ilk günden itibaren her mezhepten Müslüman'ın gönlünde silinmez bir yara açmış ve unutulmaz bir acı bırakmıştır. Erken dönemde vuku bulmasına rağmen geçen bunca zaman Hz. Hüseyin'in hunharca şehit edilmesinin acısını küllendirmemiş, aksine her Muharrem'de kanayan bir yara olarak tazeliğini muhafaza etmiştir. Ehl-i Beyt'in iki önemli siması ve aynı zamanda Şia'nın iki büyük imâmı olan Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in Kûfe'de şehit edilmeleri, taraftarlarının bu bölgeye farklı bir gözle bakmalarına sebep olmuştur.

Kerbelâ başta olmak üzere Kûfe ve Necef'in dinen kutsal mekânlar olduğu inancının yerleşmesinde hiç şüphesiz Şîî siyasî otoritelerinin küçümsenemez bir katkısı vardır. Büveyhîler ve Safevîler dönemlerinde bunun pek çok örneğini görmek mümkündür. Öte taraftan erken dönemlerden itibaren Kûfe, Necef ve Kerbelâ'nın önemi ve faziletine dair pek çok haberin Şîî kaynaklarda yer bulduğu da bilinmektedir. Nitekim "Ziyârât", "Mezâr" ve "Maktel-i Hüseyin" gibi isimlerle kaleme alınan eserlerde Kûfe, Necef ve Kerbelâ'nın fazileti, buraları ziyaret etmenin dini ehemmiyeti ve bu ziyaretlerin nasıl yapılması gerektiği gibi hususlar, imâmlardan geldiği kabul edilen bir takım haberlere dayandırılarak izah edilmektedir. Şeyh Müfid'in Kitabü'l-Mezâr¹ ve hocası İbn Kuleveyh el-Kummî'nin Kâmilü'z-ziyârât adlı eserleri konumuzla alakalı iki önemli Şîî kaynaktır. Makalede, öncelikle söz konusu mekânların kutsiyetinin oluşmasında siyasetin rolüne değinilecek, bilahare bu kutsiyetin asıl dayanağı olan dini argümanlara yer verilecektir. Biz, özellikle Şeyh Müfid'in söz konusu eserinden hareketle Şîî-İmâmî gelenekte Kerbelâ'nın faziletiyle alakalı nakledilen bazı haberleri sistematik bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktayız.²

¹ Müfid'in bu eseri, kendisinden sonraki Şîî yazarlara ilham kaynağı olmuştur. Ebu't-Tâife et-Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm* adlı eserinde hocasının bu eserinden fazlasıyla alıntı yapmıştır. Ayrıca Seyyid Nakib Gıyasuddin Abdülkerim b. Tâvûs (ö.693) da *Ferhatu'l-Ğura* adlı eserinde Müfid'den faydalanmıştır. Yine Takıyyuddin İbrahim el-Amilî el-Kef'amî (v. 905) *el-Beled'ül-Emîn, el-Misbah* adlı eserlerinde Şeyh Müfid'den faydalanmıştır (Şeyh Müfid, Ebû Abdullah İbnü'l-Muallim Muhammed b. Muhammed, *Kitâbü'l-Mezâr Menâsikü'l-Mezâr*, (nşr. Seyyid Muhammed Bakır el-Ebtâhî), (*Silsiletü Müellefâti's-Şeyh el-Müfid* içinde), cilt: V, Beyrut 1993/1414, [Neşredenin Önsözü], s.12).

² Aslında konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından öncelikle İslam'da kabir ziyareti olgusunu açıklamak lazım gelir, ancak konunun bütünlüğünü bozmamak ve meselenin daha detaylı işlenmesine imkan tanımak için bu meseleyi başka bir çalışmaya bırakmanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Bununla birlikte genel anlamda İslam'da kabir ziyareti olgusuna değinmek faydalı olacaktır. Bu bağlamda; İslam'ın ilk yıllarında Hz. Peygamberin kabir ziyaretlerini yasakladığı ve bu yasağın Medine dönemi sonlarına kadar devam ettiği bi-

Şîî gelenek dikkate alındığında kabir ziyaretlerinin ve özellikle Şîî gele-
nekte iz bırakmış şahısların kabirlerinin önemli bir yer işgal ettiği görülür.
Bunların başında hiç şüphesiz Hz. Ali'nin Necef'teki türbesi ile Hz. Hüseyin'in
Kerbelâ'daki kabri gelmektedir. Bu iki mekânın, Hz. Ali ve Hüseyin'in
şehit edilmesinden önce, kutsal olduklarına dair ortak İslamî kaynaklarda
bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak Şia'nın mezhepleşmesi, siyasî ve dini bir
hareket olması sonrasında Necef ve Kerbelâ'ya siyaseten ve dinen kutsiyet
atfedildiği görülmektedir.

A- Necef ve Kerbelâ'ya Kutsiyet Kazandırılmasında Siyasî Otoritelerin Rolü

Necef ve Kerbelâ'nın kutsanmasına ilk defa ne zaman başlandığı hususunda
elimizde çok net bilgiler bulunmamaktadır. Bununla birlikte Hz. Hüseyin'in
kabrinin –Emevilere karşı çıkması ve feci bir şekilde katledilmesi hadisesiyle
doğrudan ilişkili olarak- ilk yıllardan itibaren taraftarlarınca ziyaret edildiği
bilinmektedir. Kerbelâ faciasından hemen sonra ortaya çıkan Tevvâbün ha-
reketi mensupları ve Ehl-i beyt taraftarları Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret
etmeye başlamışlardır.³ Ancak Hz. Ali ve Hüseyin'in kabirlerinin sevenleri
tarafından gönüllü olarak ziyaret edilmesi ile, bunun dini bir vecibe, zorun-
luluk ve hatta Şîî olmanın şartı olarak ortaya konulması arasında ciddi bir
farkın olduğunu belirtmek gerekir.

Necef ve Kerbelâ'nın Şia'nın sembol değerleri olarak kabul edilmesinde
hiç şüphesiz siyasî erkin katkısı küçümsenemez. Bilindiği üzere hicri III.
asrın sonlarında tam bir mezhep olarak teşekkül eden Şîî-İmâmîyye ekolü,
ilk defa Büveyh oğullarıyla birlikte iktidarı ele geçirebilmişti. Büveyh oğul-
larının Abbasi yönetimine, diğer bir ifade ile Sünnî İslam dünyasına hakim
olmasıyla birlikte ilk defa Şîîliğe yönelik uygulamaların sosyal hayata gir-
meye başladığına şahit olmaktayız. Bunun en güzel örneği, Aşûre matemiyle
alakalı Büveyhî uygulamalarıdır. Aşûre uygulamalarının Kerbelâ'nın kut-
sanması ile doğrudan bir alakasının olmadığı düşünülebilir. Ancak unutul-

linmektedir. Allah Resulü, müminlerin gönüllerinde tevhit inancının ve sadece Allah'a ibadet
şuurunun yerleştiğine kanaat getirdiği bir dönemden sonra kabir ziyaretine belli oran-
larda izin verdiği hususu kaynaklarda nakledilmektedir. Başlangıçta yasaklanmasının gerek-
çesi, eski inanç ve alışkanlıklara, bir bakıma putperest zihniyetine geri dönülebileceği
endişesi idi. Aslında günümüz Müslümanlarının –Sünnî ya da Şîî olması fark etmez- bir
kısmının kabir, türbe ve yatırlarla alakalı olarak ortaya koydukları inanç, tutum ve uygu-
lamalar dikkate alındığında bu konuda hâlâ bir takım aşırılıkların olduğu görülmektedir.
Tarihi süreçte hem Sünnî hem de Şîî çevrelerde kabir ziyaretleriyle alakalı olarak ortaya ko-
nulan söz konusu aşırılıklar, muhalif bir takım hareket ve zümrelerin ortaya çıkmasına da
zemin hazırlamıştır.

³ Hasan Onat, *Emeviler Devri Şîî Hareketleri ve Günümüz Şîîliği*, Ankara 1993, s.62 vd.

mamalıdır ki, 10 Muharrem’i Şîi anlayışa göre önemli kılan hadise Hz. Hüseyin’in bu günde hunharca katledilmesidir. Dolayısıyla Aşûre gününde yapılacak matem uygulamalarının başında Hz. Hüseyin’in kabrini ziyaret etmenin gelmesi gayet tabiidir. Olayı kısaca şöyle izah edebiliriz: Büveyhî emirleri, Bağdat’a hakim olduktan sonra Abbâsî halifelerinin neredeyse tüm yetkilerini ellerinden almışlardı. Neticede hilafet makamının hiçbir yaptırım gücü kalmamış, tamamen Büveyhî emirlerinin kontrolü altına girmişti. Büveyhî emiri Muizzüddeve, başlangıçta Sünnî hilafete son verip Şîi bir hilafet kurmayı düşünmüş ise de sonradan bunun çok mantıklı ve siyaseten isabetli bir karar olmadığını anlamış ve vazgeçmişti.⁴

Büveyhîler öncesinde Bağdat’ta büyük bir Şîi topluluğu yoktu. Ancak Büveyh oğullarının hakimiyeti ile birlikte Bağdat’taki demografik yapı Şîiler lehine değişmeye başlamıştı. Bu durum, Büveyhîlerin Şia yanlısı bir siyaset gütmelerinden ve Şîilere kendi inanç ve fikirlerini ifade edebilme hürriyeti vermelerinden kaynaklanmış olmalıdır. Diğer taraftan Büveyhîlerin Bağdat’a gelişinden itibaren Sünnî-Şîi çatışmalarında önemli bir artış da meydana gelmiştir. Bunda, Muizzüddeve’nin (334-356/ 945-967) aldığı kararların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Muizzüddeve, 18 Zilhicce 352’de (7 Ocak 964) Gadir-i Hum⁵ gününün bayram olarak kutlanmasını⁶ ve yine aynı yılın (10 Muharrem 352 -8 Şubat 963) Aşûre gününde Hz. Hüseyin için matem tutulmasını emretmiştir. Onun bu emri ile Bağdat halkı, Aşûre gününde çarşı ve dükkanları kapatmış ve kadın erkek herkes siyahlar giymiştir.⁷ Gadir Bayramı kutlamalarında ise, şehir süslenerek gece gündüz şenlikler yapılmıştır. Sünnî Bağdat halkı, Büveyhîlerin baskısı sebebiyle söz konusu

⁴ İbnü’l-Esîr, Ali b. Muhammed b. Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târîh*, (nşr. C.J. Tornberg), I-XIII, Beyrut 1979, VIII, 452-453; krş. Metin Bozkuş, *Büveyhîler ve Şîilik*, Sivas, 2003, s.108. Ayrıntılı bilgi için bkz., Halil İbrahim Bulut, *Şia’da Usulî Farklılaşma Süreci ve Şeyh Müfid*, İzmir, 2005, s. 30-35.

⁵ Gadir-i Hum, Hz. Ali’nin imâmetinin açıklandığı mekân olması açısından Şîi gruplarca tarihî önem taşıyan bir yerdir. Başta İmâmiyye olmak üzere hemen hemen bütün Şîi gruplara göre Hz. Peygamber, Vedâ hacca dönüşü (18 Zilhicce 10/ 17 Mart 632) Mekke ile Medine arasındaki Cuhfe mevkiinde Hz. Ali’nin kendisinden sonra halife olacağını açıklamıştır. Gadir-i Hum hakkında geniş bilgi için bkz., Ethem Ruhî Fırlalı, “Gadir-i Hum”, *DİA*, XIII, s. 279-280; Hayati Aydın, *Gadirihum*, İstanbul 2001, tür. yer.

⁶ İbnü’l-Cevzî, Abdürrahman b. Ali b. Cevzî, *el-Muntazam fi Târîhi’l-Ümmem ve’l-Mülûk*, (nşr. Muhammed Abdülkadir Ata), I-XVIII, Beyrut 1992/1412, XIV, s. 151; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Târîh*, VIII, s. 549. Büveyhîler, Gadir-i Hum gününü h. 352 yılından itibaren bir bayram olarak kutlamaya başlamaları üzerine Fâtımî halifesi Muizzüddeve-Lidînillah da 362 tarihinden itibaren Mısır’da bugünü resmi bayram ilan etmiştir. (bkz. Fırlalı, “Gadir-i Hum”, *DİA*, XIII, s. 280)

⁷ İbnü’l-Cevzî, *a.g.e.*, XIV; 150; İbnü’l-Esîr, *a.g.e.*, VIII, s. 549.

emirlere uymak zorunda kalmıştır.⁸ Bu itibarla Muizzüddeve döneminin, Şiî inanç ve geleneklerinin oluşmasında önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. Özellikle Aşûre matemi ve Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmaya başlanması ve bunun bir geleneğe dönüşmesi açısından Muizzüddeve'nin girişimleri önemlidir.

Aşûre matemi ve Gadîr-i Hum bayramının merkezi otoritenin katkılarıyla ihya edilmesi Sünnî kesimde rahatsızlık yaratmıştır. Şiîlerin bu uygulamasının siyasî bir meydan okuma olduğu kabul edildiğinden her yıl Sünnîlerle Şiîler arasındaki çatışmalar artarak devam etmiştir. Sünnî kesimin ilgili Şiî uygulamalara cevabı yaklaşık otuz yıl sonra gerçekleşebilmiştir. Abbâsî halifesi Kadir-Billah döneminde, Büveyhîlerin güç kaybetmesi, buna karşın bazı Sünnî hanedanlıkların güç kazanması ve Abbâsîlere bağlılıklarını bildirmeleri gibi siyasî gelişmeler sebebiyle Bağdat'taki Sünnîler, aynı yollarla Şiîlere nazire yapmışlar ve Aşûre matemi ile Gadîr-i Hum bayramına alternatif olarak bir bayram ve bir matem günü ihdas etmişlerdir. Şiîlerin 10 Muharrem Aşûre gününe karşılık Sünnîler, Muhtar es-Sakaffînin isyanı sırasında öldürülen Mus'ab b. Zübeyr'in ölüm tarihi 18 Muharrem'i onun türbesini ziyaret günü yaparak matem günü; ayrıca Şiîlerin Gadîr-i Hum gününe karşılık, hicret esnasında Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir'in bir mağaraya girip Mekkeli müşriklerin takibinden kurtuldukları gün olan 26 Zilhicce'yi "Yevmü'l-Çâr" günü olarak bayram günü ilan etmişlerdir.⁹ Bu durumun dönemin siyasî yapısıyla yakından alakalı olduğu aşikârdır. Bununla birlikte Aşûre matemi ve Gadîr-i Hum bayramlarının ihya edilmesi Şia'nın siyasî ağırlığını ifade etmesi açısından önemlidir.

Büveyhîler, Gadîr-i Hum Bayramı ve Aşûre matemi uygulamaları ile siyaseten Şiî-İmâmiliği güçlendirirken Şiî ulemâ da dini açıdan sözlü ve yazılı olarak bu uygulamaların devamını, hatta dinî bir geleneğe dönüşmesini sağlamışlardır. Nitekim İbn Kuleveyh *Kitâbu'z-Ziyârât* ve Şeyh Müfid de *Kitâbu'l-Mezâr* adlı eserlerinde Aşûre matemine katılmanın ve söz konusu tarihte Kerbelâ'da bulunmanın faziletini dile getirmişler, ayrıca Gadîr-i Hum gününün önemine vurgu yapmışlardır.¹⁰

⁸ Erdoğan, "Büveyhîler", *DİA*, VI, s. 498-99.

⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, XV, s. 14; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IX, s. 155; İbn Kesîr, *Ebü'l-Fidâ ed-Dimeşkî, el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (nşr. Ahmed Abdulvahhab Fetih), Kahire 1992/1413, XI, s. 325-326.

¹⁰ Örnek olarak bk. Müfid, *Kitâbü'l-Mezâr menâsikü'l-Mezâr*, ss. 23-32, 51-52, 90-100, 133, 143.

B- Necef ve Kerbelâ'ya Kutsiyet Kazandırmada Dinî Otoritelerin Rolü

Siyasî ve itikadî bir mezhep olarak Şia'nın var olmasında ve varlığını devam ettirmesinde Kerbelâ'nın rolünü göz ardı etmek mümkün değildir.¹¹ Bu itibarla Kerbelâ'nın kutsiyetinin ortaya konulmasını Şia'nın siyasî faaliyetleri çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Bununla birlikte Kûfe, Necef ve özellikle Kerbelâ'ya kutsiyet atfedilmesinde siyasî iktidarın girişimlerini ulemânın desteklediğini de görmekteyiz. Nitekim Kerbelâ'nın faziletiyle alakalı eserlerin Şia'nın siyasî olarak güç ve kuvvet bulduğu dönemde yaygınlık kazanmıştır. Büveyhîlerin siyasî uygulamaları ile Şiî ulemânın Necef ve Kerbelâ'nın faziletine dair yazdıkları eserlerin aynı dönemlere tekabül etmesi tesadüfî değildir. Bu durum, Kerbelâ'ya dini bir kutsiyet kazandırmakla Şia'nın siyaseten güçlenmesi arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu gösterir. Nitekim bazı Şiî yazarlar, Kerbelâ hadisesini bir facia olmanın ötesinde Şiîlerin imanlarını zinde tutmak için ilâhî bir lütuf şeklinde değerlendirmiştir.¹² Yukarıda da ifade edildiği üzere h.352 senesinden itibaren Bağdat'ta Aşûre matem töreni şeklinde uygulanmaya başlamıştır. Bu süreçte Şiî ulemâ da, Hz. Hüseyin'in katledildiği 10 Muharrem Aşûre gününün ehemmiyetine ve bu günde Kerbelâ'yı ziyaret etmenin faziletine dair önemli eserler kaleme almaya başlamışlardır. İşte bunlardan ilk sıraya İbn Kuleveyh ve Şeyh Müfid'in ilgili eserlerini yerleştirmemiz mümkündür. Makalenin ana gövdesini oluşturan Şeyh Müfid'in ilgili eseri bu maksatla kaleme alınmıştır. Şeyh Müfid, eserin giriş kısmında bu çalışması ile neyi amaçladığını izah etmiştir. Bu bağlamda o, iki imâmın yani Ali. b. Ebî Talib ve Hüseyin b. Ali'nin kabirlerinin ziyaret edilmesinin önemi ve faziletini belirtmiş, bu ziyaretin her Şiî için zorunlu olduğunu belirterek bunun nasıl yapılması gerektiğini açıklamıştır. Eserinde, konu başlıkları altında ilgili rivayetleri nakletmiş, bazen de kendi kanaatini açıklamıştır. Bununla birlikte o, Kerbelâ ziyaretinin törensel boyutuna dikkat çekmiş, yapılacak ibadet ve duaları tek tek belirtmiştir.¹³

a) Genel Anlamda Kûfe'nin Fazileti

Şeyh Müfid, önce Kûfe'nin faziletini açıklamakla söze başlar ve bu faziletin ilk insanla birlikte başladığı hususunu naklettiği hadislerle izaha çalışır. Burada Kerbelâ'ya kutsiyet kazandırmanın ilk adımı olarak Kûfe'nin fazile-

¹¹ Geniş bilgi için bkz., Hasan Onat, "Kerbela'yı Doğru Okumak", www.hasanonat.com

¹² Şeyma Güngör, "Maktel-i Hüseyin", *DİA*, XXVII, s. 456.

¹³ Müfid, *Mezâr*, s. 3.

tine dikkat çekilmekte ve bunun gerçekleştirilebilmesi için hadislerin¹⁴ bir vasıta olarak kullanıldığı görülmektedir. İmâmlardan nakledilen rivayetlerle Kûfe, Necef ve Kerbelâ'ya bir kutsiyet atfedildiğini tanıklık etmekteyiz. Aslında söz konusu bölgeye kutsiyet atfetme işleminin insanlığın ilk atasına kadar geri götürüldüğüne şahit olmaktayız. Ali b. Hüseyin'den nakledilen bir hadiste "Kabe'nin yeri yaratılmadan önce Kerbelâ toprağı yaratılıp burası harem, emin ve mübarek kılınmıştır." denilmektedir. İlgili rivayete göre "Allah, Kerbelâ'yı, cennet bahçelerinin en güzeli ve en faziletlisi kılmış, nebi ve resullerin iskân ettiği en faziletli mesken kabul etmiştir... Kerbelâ toprağı, cennet ehline; "Ben, şehitlerin efendisi ve cennet gençlerinin efendisini barındıran Allah'ın mübarek, mukaddes ve temiz kıldığı toprağım!" şeklinde seslenecektir.¹⁵ Bu ve benzeri rivayetlerde, Kerbelâ'nın faziletinin varlığın yaradılışından öncesine dayandırıldığı görülür.

Konuyla alakalı farklı bir rivayet ise şöyledir: "Mescid-i Haram ve Medine-i Münevver'e den sonra en faziletli yer neresidir?" şeklindeki bir soruya Muhammed Bakır, "Temiz ve pak olan Kûfe'dir. Çünkü gönderilmiş nebilere ve güvenilir vasilerin kabirleri oradadır... Ayrıca Allah'ın adaleti orada tecelli edecek, Allah'ın kaimi ve kendisinden sonra da kaimler orada olacaktır. Bu itibarla orası nebilere, vasilerin ve salih kulların menzildir."¹⁶ diyerek cevap vermiştir. Yine Cafer Sadık'a nispet edilen başka bir rivayette Kûfe'nin fazileti ile alakalı olarak şöyle denilmektedir:

"Mekke, Allah'ın, elçisinin ve Ali b. Ebû Talib'in haremidir. Orada kılınan bir rekat namaz, yüz bin rekat namaza bedeldir; yine orada verilen bir dirhem sadaka başka yerde verilen yüz bin dirhem sadakaya bedeldir. Medine Allah'ın elçisinin ve Ali b. Ebû Talib'in haremidir. Orada kılınan bir rekat namaz, on bin rekat namaza bedeldir; yine orada verilen bir dirhem sadaka başka yerde verilen on bin dirhem sadakaya bedeldir. Kûfe, Allah'ın, elçisinin ve Ali b. Ebû Talib'in harem-

¹⁴ Şia'nın hadis anlayışının Sünnilikten farklı olduğunu belirtmek gerekir. Onlara göre hadis, sadece Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleri olmayıp imâmlardan nakledilen sözler de hadis hükmündedir. Çünkü imâmlar, tıpkı Hz. Peygamber gibi masum kimselerdir ve yanılmaz bir bilgi kaynağına sahiplerdir. Bu itibarla Şii-İmâmî gelenekte hadis denildiğinde imâmların sözlerinin de buna dahil olduğu bilinmelidir. (Geniş bilgi için bkz., Bulut, *Şeyh Müfîd ve Şia'da Farklılaşma Süreci*, s. 285-294.)

¹⁵ Müfîd, *Mezâr*, s. 23.

¹⁶ Müfîd, *Mezâr*, s. 4-5; ayrıca bkz. İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, Beyrut 1997/1418. s. 30; Meclîsî, *Bihâr*, 53/148; Tûsî, Ebû Ca'fer, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, (nşr. Şeyh Ali el-Ahundî), Beyrut 1401, 6/31.

dir. Orada kılınan bir rekat namaz, bin rekat namaza bedeldir; orada verilen bir dirhem sadaka başka yerde verilen bin dirhem sadakaya bedeldir.”¹⁷

Bu ve benzeri rivayetlerin İslam dininin mukaddes saydığı Mekke ve Medine şehirlerinin yanı sıra Kûfe'nin de kutsal bir şehir sayılmasını sağlamaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Kûfe Mescidinin fazileti ile alakalı olarak Şeyh Müfîd, Muhammed Bakır'dan şöyle bir hadis nakleder: “Şayet insanlar Kûfe mescidinin faziletini bilmiş olsalardı uzak mekânlardan buraya gelebilmek için azık ve binek hazırlarlardı. Zira orada farz bir namaz eda etmek hac etmek, nafile bir namaz kılmak ise umre yapmak (kadar sevap)tır.”¹⁸ Yine Kûfe mescidi ile alakalı uzun bir rivayette bizzat Hz. Peygamber'in dillinden orada namaz kılmanın faziletinin açıklandığı görülür. Bu rivayete göre Allah Elçisinin, “Kur'an tilavet etmeden ve zikir yapmadan dahi Kûfe mescidinde oturmanın ibadet olduğunu, şayet insanlar bunu bilselerdi sürünerek de olsa Kûfe mescidine gelirlerdi” buyurduğunu görmekteyiz.¹⁹

Şii kaynaklar, Kûfe'ye bir kutsiyet atfedebilmek adına hadis ilmi açısından pek çok problem içeren bir takım rivayetleri dile getirmekten çekinmemişlerdir. Onlar, sadece Kûfe şehrini değil orada mevcut olan mescit, Fırat nehri ve Kerbelâ çölünü benzerlerinden üstün göstermenin gayreti içinde olmuşlardır. Şeyh Müfîd, Fırat nehrinin faziletini anlatmak üzere eserinde bir bölüm ayırmıştır. Burada Cafer Sadık'a nispet edilen bir hadise göre Fırat nehrinin fazileti bizzat Allah Teala tarafından açıklanmıştır. Kasas suresinde Hz. Mûsâ'nın hikayesi anlatılırken “Oraya gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: Ey Mûsâ! Alemlerin Rabbi olan Allah benim, ben!”. (Kasas 28/ 30) Bu ayette geçen “şâtii'l-vâdi'l-eymen” ifadesinden maksat Fırat nehridir, yine “el-buk'atü'l-mubarek” ifadesinden de “Kerbelâ” kastedilmektedir, diyerek ilgili ayetleri Kûfe ve Kerbelâ şeklinde yorumladığı görülmektedir.²⁰ Ayetlerin kastı aşar bir şekilde yorumlanması bununla sınırlı değildir. Bu konuda verilebilecek diğer bir örnek Hz. Meryem'den bahseden “Meryem oğlunu ve annesini bir mucize

¹⁷ Müfîd, *Mezâr*, s. 6; İbn ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 29; Meclisî, *Bihâr*, 99/242; Küleynî, *el-Kâfi*, 4/586.

¹⁸ Müfîd, *Mezâr*, s.7; ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s.28; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 399; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 6/32.

¹⁹ Müfîd, *Mezâr*, s.9; ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s.28; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 398; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 3/ 250.

²⁰ Müfîd, *Mezâr* s.15; ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s.48; Meclisî, *Bihâr*, 13/ 136; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 6/38.

kıldık ve onları oturmaya uygun çeşmeli bir tepeye yerleştirdik.” (Müminûn 23/ 50) mealindeki ayette geçen “rebve” ve “maîn” kelimeleridir. Burada “rebve” kelimesinden maksadın Necef, “maîn” kelimesinden de Fırat nehri olduğu ileri sürülmüştür.²¹ Böylece Kûfe ve Fırat’a kutsiyet kazandırmak adına, bazı ayetlerin zorlanarak tevil edildiğine ve ayrıca konuyla alakalı pek çok hadis rivayet edildiğine şahit olmaktayız.²² Bu rivayetler arasında bizzat Hz. Hüseyin’e atfedilenler de vardır. Bir rivayete göre Hz. Hüseyin, Kûfelilere şöyle seslenmiştir: “Allah, her gece yeryüzüne bir melek indirir; o melek yanında getirdiği cennet kokusundan (misk) üç ölçek miski sizin bu Fırat nehrinize serper. Yeryüzünün ne doğusunda ne de batısında bundan daha bereketli bir nehir yoktur.”²³ Başka bir rivayette de Cafer Sadık, Fırat nehrinden su içmenin ve orada yıkanmanın faziletini dile getirmiştir.²⁴

Şeyh Müfîd, Kûfe ziyaretinin sıradan bir mekân, şehir ya da mabet ziyareti gibi olmadığını, buraya gelen ziyaretçilerin belli kurallara uymasının gerekli olduğunu belirtir. O, bu hususu şöyle anlatır:

“Kûfe’ye geldiğinde, şehre girmeden önce büyük abdest almalısın, yani gusletmelisin. Çünkü burası Allah’ın, Peygamberinin ve imâmların haremidir. Bu şehre girerken dua etmelisin. Sonra Kûfe mescidine gelinceye kadar tekbir, tehlil, tahmid ve tesbih getirerek yürümelisin. Buraya geldiğinde mescidin kapısı önünde dur ve ‘Allah’a çokça hamd et, verdiklerinden dolayı O’na senada bulun, Hz. Peygambere ve Müminlerin emirine selat-ü selam getir. Sonra mescide gir ve iki rekat tehiyyetü’l-mescid namazı kıl. Sonra gücün yettiğince (nafile) namaz kıl. Namazı tamamladıktan sonra adımlarına dikkat ederek Müminlerin emirinden yana yürümeye başla. Sen, onun meşhedine varıncaya kadar sükûnet ve vakar içinde yürümelisin.”²⁵

Ayrıca Şeyh Müfîd, Hz. Ali’nin kabrine gelindiğinde okunması gereken uzun bir duaya yer verir.²⁶ Bu arada o, meşhede gelirken yapılanların bir benzerinin ayrılırken de yapılmasının gerekli olduğunu vurgular.²⁷ Böylece

²¹ Müfîd, *Mezâr*, s.16, ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 48.

²² Bk. Mustafa Uzun, “Fırat”, *DİA*, XIII, s. 33-34.

²³ Müfîd, *Mezâr*, s.16; ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 49; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 230; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/38)

²⁴ Müfîd, *Mezâr*, s. 17-18, ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 48; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 229.

²⁵ Müfîd, *Mezâr*, s. 75.

²⁶ Müfîd, *Mezâr*, s. 76-79.

²⁷ Müfîd, *Mezâr*, s. 83-86.

Şeyh Müfid'in, Hz. Ali'nin kabrinin ziyaretini görsel bir törene çevirmek istediği rahatlıkla söylenebilir.

b) Necef Şehrini ve Hz. Ali'nin Kabrini Ziyaret Etmenin Fazileti

Şîî âlimler, imâmların kabirlerinin ziyareti hususunda Hz. Peygamber'e nispet edilen bir takım hadisleri delil getirmişler ve bu şekilde Necef ve Kerbelâ'ya bir kutsiyet kazandırmaya çalışmışlardır. Cafer Sadık'tan nakledilen bir habere göre Hz. Hüseyin, dedesine, yani Peygamber Efendimize; "-Ey babacığım, ölümünden sonra seni ziyaret eden kimse için ne vardır?" diye sormuş, Peygamber Efendimiz de: "-Ey oğulcuğum! Ölümünden sonra beni ziyarete gelen kimse için cennet vardır. Yine ölümünden sonra babanı (yani Ali b. Ebû Talib) ziyaret eden kimse için de cennet vardır. Ayrıca kardeşin Hasan'ı ve seni de ölümünden sonra ziyaret eden kimseler için de cennet vardır." şeklinde buyurmuştur.²⁸ Burada Hz. Peygamberin kabrini ziyaret etmekle Ali, Hasan ve Hüseyin'in kabirlerini ziyaret etmenin fazileti aynı derecede gösterilmektedir.

Öte taraftan bazı rivayetlerde Hz. Ali'nin kabrinin ziyaret edilmesinin faziletini açıklama hususunda -İslam'ın özüne aykırı düşen- bir takım aşırılıklara düşüldüğü görülür. Mesela, bir gün Cafer Sadık'ı ziyarete gelen taraftarlarından Ebu Vehb el-Kasrî, "Canım sana feda olsun! Sana geldim. Ancak Mü'minlerin Emirinin kabrini ziyaret etmedim." deyince Cafer Sadık ona şöyle cevap vermiştir: "Yaptığın şey ne kötüdür. Şayet bizim şiamızdan (dostlarımızdan) olmasa idin senin yüzüne dahi bakmazdım. Allah Teala'nın meleklerle birlikte ziyaret ettiği bir kimseyi ne diye sen ziyaret etmezsin!" Bunun üzerine Ebu Vehb el-Kasrî, bunu bilmediğini söyleyince Cafer Sadık ona şöyle demiştir: "Bil ki Mü'minlerin Emiri, Allah katında imâmların hepsinden daha faziletlidir. Onların amellerinin sevabı ona aittir. Halbuki diğer imâmlar kendi amelleri miktarınca faziletli kılınmışlardır."²⁹ Bu rivayette, Hz. Ali'nin kabrini ziyaret etmenin faziletini ortaya koymak adına Allah ve meleklerinin de bu mekânı ziyaret ettikleri iddia edilmiştir. Yine başka bir rivayette Cafer Sadık, Hz. Ali'nin kabrini ziyaret etmeyi arzulayan Mufaddal b. Ömer el-Cağfî'ye bu işin faziletini şöyle anlatmıştır:

"Mü'minlerin Emirini ziyaret ettiğinde bilmelisin ki sen Adem'in kemiklerini, Nuh'un gövdesini (beden) ve Ali b. Ebu Talib'in bedenini ziyaret etmektesin."

²⁸ Müfid, *Mezâr*, s.19. Ayrıca bkz., İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 10/ hadis nu. 1; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 142, hadis nu: 16.

²⁹ Müfid, *Mezâr*, s.20; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s.38, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 257; Küleynî, *el-Kâfi*, 4/ 579, hadis nu: 3.

Bunun üzerine Mufaddal şöyle dedi: 'Hz. Adem, güneşin doğduğu yerdeki Serendeb'e inmiştir ve onun kemiklerinin Beytullah'da olduğu ileri sürülmüştür. Şu halde onun kemiklerinin Kûfe'de olması nasıl mümkündür?' 'Cafer Sadık şöyle dedi: Allah Teala, gemide iken Nuh'a Beytullah'ı bir hafta boyunca tavaf etmesini emretmişti. O da vahyedildiği şekilde Beyt'i tavaf etti. Sonra gemiden suların arasına indi ve oradan içinde Adem'in kemikleri bulunan bir tabut çıkarıp onu gemiye yükledi. Sonra Kûfe'ye vardı. Bu sırada Allah, yeryüzüne "sularını çek" (Hud 11/44) şeklinde emretti. Yeryüzü eski haline döndü ve Nuh'un beraberinde olan topluluk yeryüzüne dağıldı. Bu sırada Nuh, tabutu aldı ve onu "el-Ğara"ya defnetti. Burası, Allah'ın Musa ile kelim ettiği dağdan bir parçadır. Yine burası Allah'ın İsa'yı takdis ettiği, İbrahim'i kendine dost kıldığı ve Muhammed'i de kendisine habip/sevgili kıldığı yerdir. Allah bu mekânı bütün nebilerin meskeni yapmıştır. Allah'a yemin olsun ki Adem, Nuh ve Müminlerin Emirinden sonra burada hiç kimse iskan etmemiştir. Öyle ise, Neced'i ziyaret ettiğinde Adem'in kemiklerini, Nuh'un gövdesini ve Ali b. Ebu Talib'in cismini ziyaret etmiş olursun. Şüphesiz ki sen, böyle bir ziyaret ile önceki enbiyayı ve vasilerin efendisi Ali'yi ziyaret edersin. Bunları ziyaret eden kimseye göklerin kapıları açılır. Dolayısıyla gafillerden olma!"³⁰

Bu rivayette, dinin bütün kutsallarının Hz. Ali'nin kabrini ziyaret etmenin faziletini açıklamak için bir vasıta olarak kullanıldığı görülmektedir.

c) Kerbelâ ve Hz. Hüseyin'in Kabrini Ziyaret Etmenin Fazileti

Konuya girmeden önce genel olarak Ehl-i Beyt ve bu bağlamda Hasan ile Hüseyin'in faziletini ifade etmek gerekir. Aslında Şîi ve Sünnîsiyle bütün Müslümanlar, Hz. Peygamber'in Ehl-i Beytine ve özellikle Hz. Hüseyin'e büyük bir muhabbet beslerler. Bu sevgi, Müslümanların ortak paydası olup her hangi bir fırkanın tekeline bırakılamaz. İslamî kaynaklarda genel olarak Hasan ve Hüseyin'in faziletiyle alakalı olarak pek çok hadis nakledilir. Hadis külliyatından Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinin çeşitli bölümlerinde, özellikle sahabenin faziletleriyle ilgili kısımlarında Hz. Hüseyin hakkında birçok hadis yer alır.³¹ Her iki eserde de "Hasan ve Hüseyin'in Faziletleri" başlıklı müstakil birer bab açılmış ve buralarda Hz. Peygamber'in sadece biri yahut her ikisi için söylediği övücü sözler kaydedilmiştir. Tirmizî'nin *Sünen*'inde diğer bölümlerin yanında "Menâkıbü'l-Hasan ve'l-Hüseyin" ve "Menâkıbü Ehl-i beyti'nebi" bablarında yirmiden fazla hadis nakledilmiştir.³² Ebû Dâvûd, Nesâî,

³⁰ Müfîd, *el-Mezâr*, s.21-22; Meclisî, *Bihâr*, 100/ 259, hadis nu: 5.

³¹ Bkz., Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbî'n-Nebî", 22; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 32, 60, 61, 67, 95.

³² Bkz., Tirmizî, "Menâkıb", 31, 32.

İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'leriyle *el-Muvatta*'nın çeşitli bölümlerinde de çok sayıda hadis bulunmaktadır.³³ Ahmed b. Hanbel *Müsned*'inde Hz. Hüseyin'den elliye yakın hadis rivayet etmiştir.³⁴ Bu rivayetlerin genelinde Resûl-i Ekrem'in iki torununu çok sevdiği, isteklerini tereddütsüz yerine getirdiği, onlarla oyun oynadığı, sırtına bindirip gezdirdiği, hatta secdede iken üstüne çıktıklarında ininceye kadar beklediği rivayet edilir. Şu halde Müslümanların Hz. Hüseyin'e hürmet göstermeleri için fazlasıyla gerekçeleri vardır. Bu sebeplerdir ki asırlar geçmesine rağmen Hz. Hüseyin Resûlullah'ın sevgili torunu, emaneti ve reyhânesi (çiçek demeti) denilerek Müslümanlardan daima sevgi, hürmet ve saygı görmüştür. Hz. Hasan ve Hüseyin, bütün İslâm dünyasında olduğu gibi Türkler arasında da Resûlullah'ın sevgili torunu sıfatıyla daima sevilmiş, sayılmış ve adları çocuklara verilen en yaygın isimler arasında yer almıştır.

Öte taraftan Şia, Hz. Hüseyin ile alakalı bu rivayetlerle yetinmemiş, Kerbelâ'nın faziletini tesis edebilmek için farklı rivayetler nakletmiştir. Kerbelâ'ya ve özellikle Hz. Hüseyin'in kabrinin bulunduğu bölgeye saygı ve hürmet gösterenlerin çok büyük mükafat alacakları hususları imâmlardan nakledilen rivayetlerle açıklanmıştır. Cafer Sadık'a nispet edilen bir haberde bunun sebebi şöyle açıklanmaktadır:

"... Hüseyin'in kabri, defnedildiği günden bu yana cennet bahçelerinden bir bahçedir. Onu ziyaret edenlerin amelleri buradan göklere yükselir, bu itibarla burası miraç yeridir. Yerde ve göklerde hiçbir melek ve nebi yoktur ki, Hüseyin'in kabrini ziyaret etmeyi Allah'tan dilememiş olsun. Bu yüzden Kerbelâ'yı ziyaret etmek üzere göklerden bölükler halinde melekler inip çıkarlar."³⁵

Ayrıca Şiî âlimler, Kerbelâ'nın faziletini ortaya koyarken Kâbe ile mukayese yapmaktan, hatta burasının Kabe'den daha faziletli olduğunu söylemekten çekinmemişlerdir. Nitekim Ali b. Hüseyin'e nispet edilen bir hadiste, Kâbe'nin yeri yaratılmadan önce Kerbelâ toprağının yaratıldığı ve buranın harem bölgesi kılındığı bildirilmiştir.³⁶

Şiî ulemâ Kerbelâ ziyaretini, sadece isteğe bağlı nafîle bir ibadet olarak görmez. Onlar, bu ziyaretin imanın bir gereği ve Şiî olmanın en önemli kıstaslarından biri olduğunu rivayetlerle açıklamaya çalışırlar. Muhammed Bakır'a nispet edilen bir rivayette; "Şia'ya mensup olduğu halde Hüseyin'in

³³ Geniş bilgi için bkz., İlyas Üzüm, "Hüseyin", *DİA*, XVII, s. 521- 524.

³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 203, 242; II, 85, 93; III, 62, 261.

³⁵ Müfid, *Mezâr*, s. 24; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 272, hadis nu: 4.

³⁶ Müfid, *Mezâr*, s. 23.

kabrini ziyarete gitmeyen bir kimsenin imanı eksik ve dini de yarım"dır."37 denilerek Hüseyin'in kabrini ziyaret etmekle imanın tam olması arasında bir ilişki kurulduğu görülür.

Kerbelâ'nın ziyaret edilmesi ile ömrün uzaması veya kısılması arasında ilişki kuran rivayetler de vardır. Mesela Cafer Sadık'tan nakledilen bir habere göre; "Her kimin üzerinden bir yıl geçer de Hüseyin'in kabrini ziyaret etmezse Allah onun ömründen bir yıl kısaltсын. Sizden birisi, ecelinden otuz yıl önce vefat ederse ben doğru söyledim. İşte bu ziyareti terk etmesi sebebiyledir. Dolayısıyla Allah ömürlerinizi uzatsın ve rızkınızı bollaştırsın diye dua etmeyiniz. Zira ziyareti terk ederseniz Allah ömrünüzü ve rızkınızı kısaltır. Öyle ise, Hüseyin'in kabrini ziyaret hususunda yarışınız. Şüphesiz Hüseyin b. Ali, Allah ve Resulü yanında size şahitlik yapacaktır."38 Başka bir rivayette de "Ali b. Hüseyin'i ziyaret eden bir kimsenin bu ziyaret günleri onun ecelinden sayılmaz"39 denilerek ziyaret edenlerin ömrünün uzayacağına dikkat çekilmiştir.

Öte taraftan Kerbelâ'nın ziyaret edilmesinin üzüntü ve kederlerin giderilmesine vesile olacağı da belirtilmiş, buna dair haberler rivayet edilmiştir. Cafer Sadık, dostlarına şöyle demiştir: "Sizin yanınızda öyle bir kabir vardır ki her kim ona kederli olarak gelirse Allah onun kederini giderir ve ihtiyacını karşılar."40 Burada Kerbelâ'nın üzüntü ve kederleri giderici özelliği üzerinde ayrıca durmak gerekir. Çünkü bizzat Kerbelâ'nın kendisi üzüntü ve matem mekânı olduğu halde, ziyaretçilerinin kederlerini nasıl giderebilir?

Bazı rivayetlerde Kerbelâ'nın ziyaretiyle günahların silinmesi ve affedilme arasında ilişki kurulduğu görülür. Mesela Cafer Sadık'a nispet edilen bir rivayette şöyle denilmiştir: "Her kim Hüseyin'in kabrini gösterişten uzak bir anlayışla ziyaret ederse, elbisenin suda yıkanıp üzerinde her hangi bir kir kalmadığı gibi, onun günahları da silinir."41 Böylece Kerbelâ ziyareti günahlardan kurtulmanın bir vesilesi olarak sunulmuştur.

37 Müfîd, *Mezâr*, s. 56; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 193, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/4, hadis nu: 13.

38 Müfîd, *Mezâr*, s. 32-33; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 151, hadis nu: 2; Meclisî, *Bihâr*, 101/47, hadis nu: 11; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 6/ 43.

39 Müfîd, *Mezâr*, s. 32; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 136, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/47, hadis nu: 10; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 6/ 43.

40 Müfîd, *Mezâr*, s. 34; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 167, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/45, hadis nu: 10.

41 Müfîd, *Mezâr*, s. 36-37; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 144, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/19, hadis nu: 3.

Öte taraftan bazı rivayetlerde Kerbelâ'nın ziyaret edilmesi Şîî olmanın ayrılmaz bir parçası olarak sunulmuştur. Muhammed Bakır; "Şianıza, Hüseyin b. Ali'nin kabrini ziyaret etmeyi emredin. Çünkü burayı ziyaret etmek, Hüseyin'in Allah tarafından imâm tayin edildiğini kabul eden her mümine farz kılınmıştır."⁴² şeklinde tavsiyede bulunarak, Şia'nın mezhepleşmesini ve taraftarların bilinçlenmesini hedeflediği anlaşılmaktadır. Cafer Sadık da şöyle demiştir: "Sizden biri zamanında hacca gider de Hüseyin'i ziyaret etmezse şüphesiz o Allah elçisinin haklarından birini terk etmiş olur. Çünkü Hüseyin'in hakkı, Allah tarafından her mümin üzerine gerekli kılınmış bir farzdır."⁴³ Şu halde Şîî-İmâmî anlayışa göre Kerbelâ'nın ziyaret edilmesi mensuplarının tercihine bırakılmayacak dini bir zorunluluk ifade etmektedir.

1. Hz. Hüseyin'in Kabrini Ziyaret Edenlerin Sevabı

Kerbelâ'nın ziyaret edilmesi, mezhebi bir zorunluluk olarak takdim edildiği, mazereti olmadığı halde ziyarete gitmeyenlerin manen cezalandırılacakları hususu yukarıda farklı rivayetlerle izah edildi. Bununla birlikte ziyareti daha cazip hale getirmek için ziyaret edenlere büyük sevapların verileceğine dair rivayetler de unutulmamıştır. Mesela Cafer Sadık'tan gelen bir haberde Hz. Hüseyin'in kabrini ziyaret etmenin fazileti şöyle açıklanmaktadır:

"Hüseyin'in kabrini ziyaret etmek amacıyla evinden çıkan bir adama ilk adımında günahlarının bağışlanması vardır. Sonra onun kabrine gelinceye kadar attığı her bir adımdan dolayı sevap kazanır. Ta ki, oraya vardığında Allah onu kurtuluşu erdirir ve şöyle buyurur: 'Kulum, benden iste sana vereyim, dua et icabet edeyim, talep et sana vereyim, ihtiyacını dile onu yerine getireyim.' Burada Cafer Sadık, istenilen şeylerin verilmesinin Allah Teala üzerine bir hak olduğunu belirtmiştir.⁴⁴ Cafer Sadık'tan gelen başka bir rivayette 'Her kim, Hüseyin'i yaya olarak ziyaret etmek niyetiyle evinden yola çıkarsa, Allah onun her bir adımına bir sevap yazar ve ayrıca her bir adımı karşılığında bir günahını siler. Eğer binekli olarak Hüseyin'i ziyaret etmeye niyet ederse, Allah onun her bir adımına bir sevap yazar ve ayrıca her bir adımı karşılığında da bir günahını siler. Ta ki Hair'e varıncaya kadar Allah onu kurtuluşa erenlerden yazar. Söz konusu kişi ziyaretin

⁴² Müfîd, *Mezâr*, s. 26; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 121, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/3, hadis nu: 3-12.

⁴³ Müfîd, *Mezâr*, s. 27; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 122, hadis nu: 4; Meclisî, *Bihâr*, 101/3, hadis nu: 10; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 6/ 42.

⁴⁴ Müfîd, *Mezâr*, s. 31; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 132, hadis nu: 2; Meclisî, *Bihâr*, 101/24, hadis nu: 21, 22, 23.

gereklerini yerine getirdiğinde Allah onu cenneti kazananlar cümlesine dahil eder. Ta ki, bu kişi buradan ayrılmaya niyet ettiğinde ona bir melek gelir ve “Allah Elçisi sana selam söylüyor ve “Ameline yeniden başla” diyor. Allah senin geçmiş günahlarını affetmiştir.”⁴⁵

Bu ve benzeri rivayetler dikkate alındığında Hüseyin’in kabri ile Beytullah’ın aynı seviyede tutulduğu; dini kaynaklarda Kabe’yi ziyaret edenler için verilecek sevapların bir benzerinin Kerbelâ ziyareti için verildiği görülür. Hatta bazı rivayetlerde Kerbelâ ziyaretinin hac ibadetinden daha faziletli olduğuna vurgu yapılır: Mesela Cafer Sadık’a nispet edilen bir rivayette; “Her kim Hüseyin’i ziyaret ederse Allah onun için seksen haccı mebrur sevabı yazar.”⁴⁶ denilerek bu husus açık bir şekilde ifade edilir. Ayrıca böyle bir ziyaretin bin köle azat etmek gibi büyük sevaba denk olduğu ileri sürülerek ehemmiyetine dikkat çekilmek istenmiştir.⁴⁷

2. Ziyaretin Zamanıyla Alakalı Rivayetler

Şîh hadis kaynaklarında Kerbelâ’nın ziyaretinin hangi dönemlerde yoğunlaşması gerektiğine dair farklı rivayetlerin olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte dinen kutsal sayılan gün ve gecelerde Kerbelâ ziyareti ayrıca teşvik edilmiştir. Bunun amacı, söz konusu zaman diliminin maneviyatından da faydalanarak Şîh toplumun birlikteliğini ve zindeliğini devam ettirmek olmalıdır. Genel olarak rivayetlere bakıldığında Kerbelâ ziyaretinin Recep, Şaban aylarında ve Aşûre, Gadir, Kadir vb. gün ve gecelerde daha fazla teşvik edildiği görülmektedir.

1) Kerbelâ ziyaretinin Recep ve Şaban aylarında yapılmasını teşvik eden rivayetler:

Cafer b. Muhammed, “Her kim Hüseyin b. Ali’yi Recep ayının ilk gününde ziyaret ederse elbette Allah onu bağışlar” buyurmuştur.⁴⁸ Yine Cafer Sadık; “Her kim 124 bin nebi ile müsafaha etmeyi isterse Şaban ayının ortasında Hüseyin b. Ali’nin kabrini ziyaret etsin. Çünkü nebilerin ruhları Hüseyin’i ziyaret etmek için Allah’tan izin isterler. Allah da onlardan bazılarına (ulu’l-

⁴⁵ Müfîd, *Mezâr*, s. 30-31; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 132, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/27, hadis nu: 36; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/ 43.

⁴⁶ Müfîd, *Mezâr*, s. 38; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 162, hadis nu: 6; Meclisî, *Bihâr*, 101/42, hadis nu: 78.

⁴⁷ Müfîd, *Mezâr*, s. 38; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 164, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/43, hadis nu: 81; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/ 44.

⁴⁸ Müfîd, *Mezâr*, s. 39; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 172, hadis nu: 11; Meclisî, *Bihâr*, 101/89, hadis nu: 20; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/48.

azm peygamberlere) izin verir.”⁴⁹ Başka bir rivayette de “Şaban ayının ortası geldiğinde ufuktan biri seslenir ve şöyle der: Hüseyin’i ziyaret ediniz ve günahlarınız bağışlanmış bir şekilde dönünüz. Sevabınız rabbiniz Allah’a ve peygamberiniz Muhammed’e aittir.”⁵⁰ Yine, Şaban ayının ortasında Hüseyin’i ziyaret eden bir kimsenin bir yıllık günahının affedileceği, gelecek ziyarete kadar yapacağı günahlarının da bağışlanacağı bildirilmiştir.⁵¹

1) Kerbelâ ziyaretinin Arefe günü yapılmasını teşvik eden rivayetler:

Hz. Hüseyin’in kabrinin Arefe gününde ziyaret edilmesini teşvik eden ve bu bağlamda büyük sevaplar haber veren rivayetler vardır. Mesela Cafer Sâdık’a nispet edilen bir rivayette şöyle denilmektedir: “Hüseyin’in kabrini Arefe günü ziyaret eden kimseye, Allah Teala, Kaim ile birlikte yapılmış bin hac sevabı, Allah Elçisi ile birlikte yapılmış bin umre sevabı, bin köle azat etme sevabı ve Allah yolunda bin at ile cihat etme sevabı verir.”⁵² Cafer Sâdık’a gelen bir taraftarı, geçen yıl hac edemediğini, bunun yerine Arefe günü Hüseyin’in kabrini ziyaret ettiğini söyleyince o şöyle cevap vermiştir: “Arefe günü Hüseyin’in kabrini ziyaret eden kimseye müjdeler olsun. Onun için bin tane hacc-ı mebrur, bin tane umre, peygamber veya adil bir imamla bin sefer savaşa çıkma sevabı vardır...”⁵³

Arefe günü Hz. Hüseyin’in kabrinin ziyaret edilmesinin faziletine dair bu ve benzeri rivayetlerle Kerbelâ’ya dini bir karizma kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Aslında Müslümanlar açısından Arefe gününün önemi, hac mevsimi sırasında Arafat’a çıkılmasından kaynaklanmaktadır. Bu itibarla Arefe gününde Kerbelâ’nın ziyaret edilmesi ile hac ibadeti sırasında Arafat’ta vakfeye durulması arasında benzerlik kurulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Şeyh Müfid, ilgili eserinde, bu günde yapılan ziyaret sırasında tıpkı Arafat’taki gibi dualar okunmasını istemekte ve okunacak duaları bütün ayrıntılarıyla açıklamaktadır.⁵⁴

⁴⁹ Müfid, *Mezâr*, s. 42; Tûsî, İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 179, hadis nu: 2; Meclisî, *Bihâr*, 101/93, hadis nu: 2, 3, 4; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/ 48.

⁵⁰ Müfid, *Mezâr*, s. 43; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 179, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/94, hadis nu: 5, 6; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/ 49.

⁵¹ Müfid, *Mezâr*, s. 43; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 180, hadis nu: 5.

⁵² Müfid, *Mezâr*, s. 46; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 172, hadis nu: 10; Meclisî, *Bihâr*, 101/88, hadis nu: 18; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/ 49.

⁵³ Müfid, *Mezâr*, s. 49; İbn Kuleveyh, *Kâmilu’z-Ziyârât*, s. 169, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/85, hadis nu: 1,3; Tûsî, *Tehzîbu’l-Ahkâm*, 6/ 46; el-Kafi, 4/ 580, hadis nu: 1.

⁵⁴ Müfid, *Mezâr*, s. 153-164.

111) Kerbelâ ziyaretinin Aşûre günü yapılmasını teşvik eden rivayetler:

Şîi gelenekte Aşûre gününün çok özel bir yeri vardır. Hz. Hüseyin'in hunharca katledildiği bugünde Kerbelâ'nın ziyaret edilmesine Şîi ulemânın ayrı bir ehemmiyet atfettiği görülür. Şeyh Müfîd, eserinde Aşûre günü bu kutsal mekânın ziyaretiyle alakalı epeyce rivayete yer vermiştir. Cafer Sadık'tan gelen bir rivayette, İslamiyet'in ulûhiyet anlayışını zorlayan bir benzetme yapılarak "Aşûre günü, bunun önemini bilerek Hüseyin'in kabrini ziyaret eden bir kimse tıpkı Allah Tealayı arşın üzerinde ziyaret etmiş gibidir."⁵⁵ denilmektedir. Buradaki benzetme olayın büyüklüğünü ifade etmek için olsa gerektir. Yine Cafer Sadık'tan gelen başka bir rivayette; "Her kim Aşûre gecesi Hüseyin'in kabrinin yanında gecelerse, kıyamet günü Allah Teala onu, Hüseyin ile birlikte o gün katledilmiş gibi karşılar."⁵⁶ denilerek söz konusu gecede Kerbelâ'da geceleminin teşvik edildiği görülür.

Şîi kaynaklarda, Kerbelâ'nın ziyaret edilmesinde dinimizin mübarek kabul ettiği bir takım gün ve gecelerle alakalı rivayetler oldukça fazladır. Buna bir örnek olması bakımından Cafer Sadık'tan gelen bir haber şöyledir: "Hüseyin'in kabrini şu üç gecenin birinde ziyaret eden bir kimsenin gelmiş geçmiş, önceki ve sonraki günahları affedilir." Bu üç gecenin hangileri olduğu sorulunca o, şöyle cevap vermiştir: "Ramazan bayramı gecesi, Kurban bayramı gecesi ve Şaban ayının on beşinci gecesi".⁵⁷ Böylece Hüseyin'in kabrinin dinen önemsenen gecelerde ziyaret edilmesinin her birine ayrı bir ehemmiyet verildiği görülür. Ayrıca Kadir gecesinde ziyaret edenin bağışlanacağı,⁵⁸ her ay ziyaret edenin Bedir şehitleri gibi sevap kazanacağı⁵⁹ da rivayetlerle açıklanmıştır.

Hz. Hüseyin'in kabri ve medfun olduğu yere dini bir kutsiyet atfetme ve zamanla bunun bir inanç haline gelmesiyle alakalı rivayetler ve bunların pratiğe uygulanması örnekleri elbette yukarıda aktarılanlarla sınırlandırılmaz. Burada günümüz Caferilerinin namazda üzerine secde ettikleri ve adına mühür dedikleri uygulamaya dikkat çekilebilir. Ayrıca Hz. Hüseyin'in kabrinden alınan bir parça toprağın şifa niyetiyle yenilmesi uygulaması

⁵⁵ Müfîd, *Mezâr*, s. 51; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 174, hadis nu: 3; Meclisî, *Bihâr*, 101/105, hadis nu: 12.; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 6/ 51.

⁵⁶ Müfîd, *Mezâr*, s. 52; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 173, hadis nu: 1; Meclisî, *Bihâr*, 101/104, hadis nu: 7.

⁵⁷ Müfîd, *Mezâr*, s. 45; İbn Kuleveyh, *Kâmilu'z-Ziyârât*, s. 180/ hadis nu: 6; Meclisî, *Bihâr*, 101/89, hadis nu: 23; Tûsî, *Tehzîbu'l-Ahkâm*, 6/ 49.

⁵⁸ Müfîd, *Mezâr*, s.54.

⁵⁹ Müfîd, *Mezâr*, s.55.

üzerinde de durulabilir. Ancak bu ve benzeri konular, bu makalenin boyutlarını fazlasıyla aşacaktır.

C- Sonuç ve Değerlendirme

Kerbelâ Faciası, vuku bulduğu ilk günden itibaren bütün Müslümanların gönlünde derin yaralar açmış, unutulmaz acılar bırakmış; olaya sebebiyet verenler ve Hz. Hüseyin'i şehit edenler lanetlenmiştir. Ehl-i Beyt'in iki önemli siması ve aynı zamanda Şia'nın iki büyük imâmı olan Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'in Kûfe'de şehit edilmeleri, taraftarlarının bu bölgeye farklı bir gözle bakmalarına da sebep olmuştur. Kerbelâ başta olmak üzere, Kûfe ve Necef'in Şiilerce kutsanan mekânlar olduğu inancının yerleşmesinde hiç şüphesiz Şiî siyasî otoritelerinin ve Şiî ulemânın yadsınamaz bir rolü olmuştur. Hadisenin siyasî boyutuna bakıldığında Büveyhî ve Safevî yönetimlerinin Kerbelâ'nın kutsanmasında çok etkin bir katkısının olduğu görülür. Özellikle Büveyhîler, Bağdat'a hakim oldukları dönemden itibaren, Aşûre matemi ve Gadîr-i Hum gününün bayram olarak kutlanmasını sağlamışlar ve böylece Şia'nın varlığını ve bütünlüğünü sağlayan iki olayı siyasî ve zamanla da dinî bir simge olarak ikame etmişlerdir.

Öte taraftan Şiî ulemâ, genel anlamda Kûfe ve Necef'in, daha özel anlamda Kerbelâ'nın kutsallığını izah etmek üzere dinî verileri bir vasıta olarak kullanmış, hatta imâmların ağzından söz konusu mekânların kutsallığını inşa etmiştir. Bu çerçevede onlar, Şia'nın hadis anlayışından faydalanarak imâmlara atfedilen bir takım rivayetlerle Kûfe, Necef ve Kerbelâ'ya dini bir mahiyet kazandırmak amacıyla eserler kaleme almışlardır. Nitekim Şeyh Müfid'in *Kitabü'l-Mezâr* adlı bu eseri, söz konusu mekânların kutsanması ve dolayısıyla buraları ziyaret etmenin dinen zorunluluğunu ortaya koyan ilk örneklerdendir. İlgili eserinde Şeyh Müfid, söz konusu mekânların ziyaret edilmesini sadece teşvik etmez, aynı zamanda o imkânı olduğu halde buraları ziyaret etmeyenlerin cezalandırılacağını da iddia eder. Özellikle o, Şiilerin bu mekânları sıklıkla ziyaret etmelerini ve bunu yaparken dini bir emri yerine getirme bilinciyle hareket etmelerini temin etmeye çalışır. Şeyh Müfid'e göre bu mekânları ziyaret etmekle iyi bir Şiî olmak arasında doğrudan bir ilişki vardır. Hatta denilebilir ki, Şiî olabilmek ya da Şiî kalabilmek için bu mekânların ziyaret edilmesi mutlaka gereklidir.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İstanbul 1992.

Aydın, Hayati, *Gadirihum*, İstanbul 2001.

- Bozkuş, Metin, *Büveyhîler ve Şîlik*, Sivas 2003.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VIII, İstanbul 1992.
- Bulut, Halil İbrahim, *Şia'da Usulî Farklılaşma Süreci ve Şeyh Müfîd*, İzmir 2005.
- Fırlalı, Ethem Ruhî, "Gadîr-i Hum", *DİA*, XIII, 279-280.
- Güngör, Şeyma, "Maktel-i Hüseyin", *DİA*, XXVII, 456.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ ed-Dimeşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (nşr. Ahmed Abdulvahhab Fetîh), Kahire 1992/1413.
- İbn Kuleveyh, Ebü'l-Kâsım Cafer b. Muhammed el-Kummî, *Kamilu'z-ziyârât*, Beyrut 1997/1418.
- İbnü'l-Cevzî, Abdürrahman b. Ali b. Cevzî, *el-Muntazam fi târîhi'l-ümem ve'l-mülûk*, (nşr. Muhammed Abdülkadir Ata), I-XVIII, Beyrut 1992/1412.
- İbnü'l-Esîr, Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târîh*, (nşr. C.J. Tornberg), I-XIII, Beyrut 1979.
- Küleynî, *Usûl-i Kâfi*, (nşr. Cevad Mustafavî), İntişârât-i İlmiye-i İslâmî, trs. Meclisî, Muhammed Bakır, *Bihar'ul-Envar*, Tahran 1301.
- Merçil, Erdoğan, "Büveyhîler", *DİA*, VI, 496.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, İstanbul 1992.
- Onat, Hasan, *Emeviler Devri Şî Hareketleri ve Günümüz Şîliği*, Ankara 1993.
- Şeyh Müfîd, Ebû Abdullah İbnü'l-Muallim Muhammed b. Muhammed, *Kitâbü'l-Mezâr menâsikü'l-Mezâr*, (nşr. Seyyid Muhammed Bakır el-Ebtâhî), (*Silsiletü müellefâtî's-Şeyh el-Müfîd* içinde), cilt: V, Beyrut 1993/1414.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *es-Sünen*, I-V, İstanbul 1992.
- Tûsî, Ebû Ca'fer, *Tehzîbu'l-ahkâm*, (nşr. Şeyh Ali el-Ahundî), Beyrut 1401.
- Uzun, Mustafa, "Fırat", *DAİ*, XIII, 33-34.
- Üzüm, İlyas, "Hüseyin", *DİA*, XVII, 521- 524.